

# הואיל משה

פרשת נח  
שנת תשפ"ה

הרב יצחק מאטצען  
מח"ס הואיל משה ושא"ס

תשובה לב"נ, כיון דכל הטעם דתשובה מהני הוא ע"י שהקב"ה מבטל העונות ברוב, וזה שייך רק בישראל דאזלינן בתר רוב, משא"כ בב"נ דלא אזלינן בתר רוב, ולא מהני ליה ביטול ברוב, גם תשובה לא מהני וזהו הטעם דלא מהני תשובה לב"נ.

ולכאורה י"ל דכ"ז א"ש אי ס"ל דרשינן טעמא דקרא, אז י"ל דהטעם דתשובה מועיל משום דעבירות מתבטלים ברוב זכויות, ולפי"ז שפיר י"ל דלב"נ דלא מהני ביטול, ולכן לא מהני תשובה לב"נ, משא"כ אי ס"ל לא דרשינן טעמא דקרא, לפי"ז לא אמרינן דתשובה מהני הוא מטעם ביטול, ולפי"ז שפיר י"ל דגם לב"נ מהני תשובה.

ואיתא במסכת בבא מציעא (דף י"ג), אמר רבינא, היכא אמרינן דאין שליח לדבר עבירה, היכא דשליח בר חיובא הוא (שאף הוא מחוזה על הדבר, התם פטור השולח, דאמרינן ליה דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, ולא היה לו לעשות), אבל בחצר דלאו בר חיובא הוא מיחייב שולחו, רב סמא אמר היכא אמרינן אין שליח לדבר עבירה היכא דאי בעי עביד (את השליחות) ואי בעי לא עביד, אבל חצר דבעל כרחיה מותיב בה מיחייב שולחו וכו' עיי"ש.

ובספר מלא הרועים (ב"ח) ערך טעמא דקרא (את ד) כתב, דרבינא ורב סמא פליגי אי דרשינן טעמא דקרא, דהנה הא דאמרינן אין שליח לדבר עבירה ילפינן לה במסכת קידושין (דף מ"ג) משחוטי חוץ דכתיב הוא, או משני כתובים דהוי ג"כ כמו מיעוטא, ולכן אם דרשינן טעמא דקרא אמרינן דלכן אין שליח לדבר עבירה משום דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, והיכא דאינו בר חיובא לא שייך זה, וכן ס"ל לרבינא, משא"כ רב סמא ס"ל לא דרשינן טעמא דקרא, ולכן אף אי לא שייך האי טעמא אמרינן אין שליח לדבר עבירה זולת חצר דבעי"כ מותיב בה עיי"ש, ועיין עוד בספר עין הרועים את ט' ערך טעמא דקרא, שהוכיח דרבינא ס"ל דרשינן טעמא דקרא, ממסכת גיטין (דף מ"ט) דמוקי למתני' שם כוותיה דר"ש עיי"ש.

ובספר חקר הלכה (תקיה ט"ז) כתב, דר' יוחנן דס"ל במסכת ב"ק (דף נ"א) דלגבי אין שליח לדבר עבירה ליכא חילוק בין שוגג למזיד, ס"ל כרב סמא דאמרינן אין שליח לדבר עבירה רק היכא דאי בעי עביד אי בעי לא עביד, דכיון דמחלק בין אי בעי עביד ובין בעי"כ, ולא מחלק בין היכא דהשליח בר חיובא או לא, א"כ גם כשהשליח שוגג אין שליח לדבר עבירה, דגם בשוגג שייך אי בעי עביד עיי"ש, ולפי"ז ס"ל לר' יוחנן דלא דרשינן טעמא דקרא, ועיין עוד בשו"ת עצי חיים חאו"ח (סי' ל) שהוכיח דר' יוחנן ס"ל לא דרשינן טעמא דקרא עיי"ש.

אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים היה בדתיו את האלקים התהלך נח: וכתב רש"י ז"ל וז"ל, יש מרבתינו דורשים אותו לשבח, כל שכן שאילו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר, ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק ואילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום עכ"ל, ובמסכת סנהדרין (נ"ק) נקבו בשמות, ר' יוחנן אמר בדורותיו ולא בדורות אחרים, וריש לקיש אמר בדורותיו כל שכן בדורות אחרים עיי"ש, ורבים ראו כן תמהו להבין סברת מחלוקתם, דאמאי נימא לדרוש לגנאי אם נוכל לדרוש לשבח.

והנבס"ד, דריו"ח ור"ל אזלי לשיטתם, דבספר בנין דוד (את מ"ז) כתב, דנח לא היה צדיק גמור, דנח חטא במה שלא הוכיח אנשי דורו שיעשו תשובה כדאיתא במדרש תנחומא, ובעבור שנמנע ולא הוכיחם בא מבוול לעולם, אך אי נימא דבבני נח לא מהני תשובה, כדאיתא במדרש תנחומא (פרשת האזינו), דלעכו"ם לא מהני תשובה דכתיב ישא ה' פניו אליך, אליך נושא פנים כשחזורים בתשובה ולא לאומות העולם עיי"ש, לפי"ז לא חטא נח במה שלא עורר העם לתשובה, דהא בבני נח לא מהני תשובה עיי"ש.

וכבר האריכו המפרשים, דאמאי עשה הקב"ה כן דרך לבני ישראל מהני תשובה, ולא לגויי הארץ, [ועיין בספר בני יששכר חודש סיון מאמר ב' (את ה') שהביא כמה טעמים ע"ז].

ובהואיל משה (שנת תשע"ז את י"ז) כתבנו, לפימ"ש"כ בספר ברית שלום פרשת כי תשא (דף נ"ט. מדפ"ס) לפרש מה שאומרים בתפילת אל מלך יושב על כסא רחמים וכו' מוחל עונות עמו מעביר ראשון ראשון וכו', דקיי"ל ביו"ד (ס' קל"ד סעיף א'), דיין נסך שנתערב ביין של היתר אוסר בהנאה בכל שהוא, כמה דברים אמורים כשהורק היין המותר על טיפה של יין נסך, אבל אם עירה יין נסך מצרצור קטן לתוך הבור של יין (היתר), אפילו עירה כל היום, ראשון ראשון בטל וכו' עיי"ש, וכיון דהקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו רוצה לזכות את בריותיו, ולהרבות הזכויות על העונות, לכן כשרואה הקב"ה שהזכויות והעונות שוים ושקולים הם, נוטל כל הזכויות בבת אחת ונותן לתוך המדה, ואח"כ נותן לתוכו העונות אחת אחת, כדי שיהיה ראשון ראשון בטל, ויתהפכו העונות לזכויות שמתבטלים ברוב, וכדקיי"ל כל איסורין שבתורה חד בתרי בטל, וזהו הכונה מוחל עונות עמו, והאיך, על ידי מעביר ראשון ראשון ומבטלו עכ"ד.

ונודע מה שכתב הפרמ"ג (יו"ד סי' ס"ב מ"ז סק"א), ובשער התערובות (פ"א חקיה ג'), דבבן נח לא מהני ביטול ברוב, דאחרי רבים להטות בישראל נאמרה ולא בבן נח עיי"ש, ולפי"ז א"ש למה לא מהני

אמנם י"ל דנח היה צדיק גמור, והטעם דלא הגיין על דורו משום שלא הקריב קרבנות, ואי דתקשי דלא היה יכול להביא קרבן משום דלא הוה ממשקה ישראל, ע"ז י"ל דשפיר היה יכול להביא קרבן, דבשו"ת עונג יו"ט (הקדמה סוף אות י"א) כתב וז"ל, וקרא דממשקה ישראל לא קפיד אלא באיסור חפצא כמו ערלה וטבל וכלאי הכרם, אבל במידי דאסור באיסור גברא מיקרי ממשקה ישראל עכ"ל, ובהג"ה (שם) כתב, וכדמות ראייה לזה, מהא שהותר לאדה"ר ולהבל להקריב בהמה לקרבן, אעפ"י שעדיין לא הותר להם לאכול בשר, וא"כ לא הוי ממשקה ישראל, אלא ודאי דאף דלא הותר להם לאכול בשר, מ"מ לא הוי אלא איסור גברא ולא איסור חפצא עכ"ל, מבואר מזה דהיכא שהאיסור הוא איסור גברא ליכא פסול ממשקה ישראל, וכ"כ בשו"ת זרע אברהם (סי' י"ג אות ט"ו).

אך י"ל דכ"ז א"ש לשיטת הראשונים דס"ל דכל האיסורים המה איסור חפצא, או שפיר יש לחלק ולומר דרק באיסור חפצא איכא פסול ממשקה ישראל, ולא באיסור גברא, משא"כ אי ס"ל דכל האיסורים המה איסור גברא, לפי"ז לא שייך לומר דליכא ביה פסול ממשקה ישראל.

ובשו"ת קול אריה יור"ד (סי' ע"ז) כתב, דריו"ח ור"ל דפליגי במסכת יומא (דף ע"ד), אי ח"ש אסור מה"ת או לא, פליגי בזה אי כל איסורין שבתורה הוה איסור גברא או איסור חפצא, דריו"ח דס"ל דח"ש אסור מה"ת ס"ל דכל איסורין הוה איסור גברא, ור"ל דס"ל דח"ש מותר מה"ת ס"ל דכל איסורין הוה איסור חפצא עיי"ש.

ולפי"ז יבואר, דריו"ח לשיטתו דס"ל דח"ש אסור מה"ת, וס"ל דכל איסורין הוה איסור גברא, ולפי"ז י"ל דאף באיסור גברא בעינן שיהא ממשקה ישראל, ולפי"ז אין לומר דלכך לא הגיין נח על דורו משום דלא הקריב קרבנות, ד"ל דלכך לא הקריב קרבנות, משום דלא היה רשאי להביא קרבנות דבעינן שיהא ממשקה ישראל מן המותר לישראל, ולנח לא היה מותר לאכול בשר, וע"כ הטעם דלא הגיין על דורו משום דלא היה צדיק גמור, ולכך ס"ל לריו"ח דרק בדורו היה צדיק ולא בדורו של אע"ה, משא"כ ר"ל דס"ל דחצי שיעור מותר מה"ת, וס"ל דכל איסורין הוה איסור חפצא, ולדידיה שפיר יש לחלק ולומר דרק באיסור חפצא בעינן שיהא ממשקה ישראל ולא באיסור גברא, וי"ל דלכך לא הגיין נח על דורו משום דלא הקריב קרבנות, ולכך ס"ל בדורותיו וכל שכן בדורות אחרים, דהיה צדיק גמור ודו"ק.

ג) עוי"ל, דבס' בנין דוד (אות מ"ו) כתב, דאיתא במדרש תנחומא (סי' ט') דנח לא היה צדיק גמור עיי"ש, לפי שאת האלקים התהלך נח להתבודד בינו לבין קונו, ולא הוכיח אנשי דורו שיעשו תשובה, וכיון שנמנע ולא הוכיחם בא מכול לעולם עיי"ש, ובישמח משה פי' אלה תולדות נח, רצ"ל דהמבול שהוזכר אחר כך בפרשה הוא הוליד, שהוא היה הגורם, שהיה לו להתפלל ולבקש רחמים על דורו עיי"ש.

ומעתה מבואר, דריו"ח לשיטתו דס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, ולפי"ז י"ל דגם בב"נ מהני תשובה, ולפי"ז חטא נח במה שלא עורר העם לתשובה, ולכך ס"ל בדורותיו ולא בדורות אחרים, משא"כ ר"ל לשיטתו דס"ל דדרשינן טעמא דקרא, ולפי"ז גבי בני נח לא מהני תשובה, ולא חטא נח במה שלא עורר העם לתשובה, ולכך ס"ל בדורותיו כל שכן בדורות אחרים ודו"ק.

ב) עוי"ל, דבספר בנין דוד עה"ת (אות ל"א) הביא שני טעמים אמאי לא הגיין נח על הדור, א), איתא בזה"ק (בפרשתו דף ט"ח). א"ר יצחק, כיון דאמר ליה קב"ה לנח והקימותי את בריתי אתך, הוה ליה למיבעי רחמי עליהו, וקרנא דאקריב לבתר דיקריב ליה מן קדמת דנא דלמא ישכך רוגזא מעלמא עיי"ש, מבואר דעיקר הקצף ומדה"ד שהיה על נח הוא על שלא הקריב קרבן כבר לפני המבול, דאלו הקריב קרבן קודם המבול, בכך היה משתיק את מדה"ד, ב), איתא בזה"ק דלכך לא הגיין על הדור דלא היה צדיק גמור עיי"ש, ולפי"ז י"ל דריו"ח ור"ל פליגי בטעמא למה נח לא הגיין על דורו, דריו"ח ס"ל דנח לא היה רשאי להביא קרבן קודם המבול, וע"כ הטעם דלא הגיין על דורו משום שלא היה צדיק גמור, ולכך ס"ל בדורותיו ולא בדורות אחרים, ור"ל ס"ל דהיה צדיק גמור, והטעם שלא הגיין על דורו משום שלא הקריב קרבנות, ולכך ס"ל בדורותיו וכל שכן בדורות אחרים.

ובחידושונו לפרשת נח (שנת תש"ע) כתבנו, ד"ל דלכך לא הקריב נח קרבן קודם המבול, כיון דקיימא לן דבעינן ממשקה ישראל מן המותר לישראל כמבואר במסכת פסחים (דף מ"ח) ובמסכת מנחות (דף ה'), וכיון דאז לא הותר לו עדיין לאכול בשר, עד שאמר לו הקב"ה אחר המבול כירק עשב נתתי לכם את כל, ואז הותר לו לאכול בשר כמבואר במסכת סנהדרין (דף נ"ט), לא הוה מן המותר לישראל, ולכך לא היה יכול להביא קרבן.

ובספר ילקוט הגרשוני (אות א') הביא קושיא על אדה"ר דהיאך הקריב קרבן כדאיתא במסכת חולין (דף ס') שור שהקריב אדה"ר וכו', הא בעינן ממשקה ישראל מן המותר לישראל עיי"ש, וזה הטעם י"ל גם אצל נח דלכך לא הקריב קרבן משום דל"ה ממשקה ישראל, ובשלמא לאחר שיצא מן התיבה שפיר הקריב קרבנות אף דלא הוה ממשקה ישראל, משום כיון דאחר הקרבה מיד הותר לו לאכול בשר, לא בעינן שיהא ממשקה ישראל, כדאיתא במסכת מנחות (דף ה') דאיסור שנעשה היתר באותו יום לית ביה משום ממשקה ישראל, משום דאין מחוסר זמן לכו ביום, וחשוב בשעת הקרבה מיד כאלו היה היתר, עיי' בספר פרדס יוסף עה"ת (עה"פ מכל הבהמה הטהורה ח"ב), אבל קודם המבול י"ל דלכך לא הקריב קרבנות משום ממשקה ישראל, ולפי"ז ל"ש לומר דלכך לא הגיין נח על הדור, משום שלא הקריב קרבן, דהא א"א לו להביא קרבן משום דלא הוה ממשקה ישראל, וע"כ דלכך לא הגיין על דורו משום דלא היה צדיק גמור.

אך במסכת סנהדרין (דף ק"ח) איתא, דרש ר' יוסי דמן קסרי, מאי דכתיב קל הוא על פני מים תקולל חלקתם בארץ, מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח בהם ואומר להם עשו תשובה, ואם לאו הקב"ה מביא עליכם את המבול וכו' עיי"ש, וכן איתא במדרש תנחומא בפרשתן (סי' ה'), אמר רב הונא בשם ר' יוסי, מאה ועשרים שנה היה מתרה הקב"ה בדור המבול, שמא יעשו תשובה, כיון שלא עשו תשובה, אמר לנח, עשה לך תבת עצי גפר, עמד נח ועשה תשובה ונטע ארזים וכו' עיי"ש. ולפי"ז י"ל, דנח באמת הוכיח את אנשי מקומו שיטיבו דרכם, ואם לא ישיבו מדרכם הרעה יבא מבול על העולם, אך זה היתה רק במקומו, אבל לא כתת רגליו כדרך הצדיקים שדרכם היה לילך ממקום למקום ומעיר לעיר להוכיחם, ולכן כתבו שלא הוכיח את בני דורו.

ובספר בכור שור בחידושי עמ"ס ר"ה (דף ט"ז) כתב לבאר מה שכתב רש"י ל בפרשת לך לך (פרשה י"ב-א) עה"פ לך לך וו"ל, להנאתך ולטובתך, ושם אעשך לגוי גדול, וכאן אי אתה זוכה לבנים, ועוד שאודיע טבעך בעולם עכ"ל, דלכאורה קשה מאי איכפת לאברהם אם יודיע טבעו בעולם, הלא אין מדת הצדיקים להקפיד על כך.

ויש לבאר עפימש"כ בדרושי לבאר מה דאיתא בסנהדרין (דף ע"א), פיזור לרשעים (שנפרדו זה מזה ואין יכולין להועץ עצה רעה ולסייע זה את זה) הנאה להן והנאה לעולם, ולצדיקים רע להן ורע לעולם, כנוס לרשעים רע להן ורע לעולם, ולצדיקים הנאה להן והנאה לעולם עיי"ש, דאיתא במסכת קידושין (דף ט"ז), ר' אלעזר בר' שמעון אומר, לפי שהעולם נידון אחר רובו (יראה אדם עצמו כאלו שקול, כל העולם שקול, כמחצה צדיקים וחסידים ומחצה רשעים וכאילו מעשיו שקולים כמחצה על מחצה), עשה מצוה אחת (נמצאו זכויותי מכריעין ונמצא צדיק), אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות (דעל ידו כל העולם הוכרע להיות רובן צדיקים), עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה, שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה, בשביל חטא יחידי שעשה זה, אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה עיי"ש.

ולכן כיון שבדרך כלל הרשעים הם רוב העולם וכדאיתא במסכת יומא (דף ל"ח), אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, ראה הקב"ה שצדיקים מועטין עמד ושתלן בכל דור ודור וכו' עיי"ש, ולכן כל זמן שהצדיקים קבועים במקומן וכינוס לצדיקים אף שהן מועטין, מ"מ הרי כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, ולכן כינוסן במקום קבוע הוי הנאה לעולם, שעל ידי כך נידון כל העולם כחציו חייב וחציו זכאי, והקב"ה מטה כלפי חסד ודן אותם במדת הרחמים, אבל פיזור לצדיקים שאינם קבועים במקומן הרי הוא רע לעולם, שהם מוכרעין לכף חובה מחמת רוב הרשעים, ונמצא שהצדיקים והעולם נידונין במדת הדין אחר רובן.

והנה כאן כתיב לך לך ופירש"י להנאתך ולטובתך, וקשה מה טובה יש בזה, הלא אברהם היה אחד, ואומות העולם כולם רשעים, ועד עתה שהיה קבוע היה העולם נדון כמחצה על מחצה, וכשצוהו להיות נודד ולפזר רגליו יהיה רע לו ורע

לעולם, לזה בשרו ואעשך לגוי גדול, דאיתא במסכת ר"ה (דף ל"ב), דשרה כיון דרבים אתו מינה כרבים דמי עיי"ש, וה"נ יצורפו כל דאתי מאברהם עד סוף העולם וכרבים דמי, אבל הגוים דרחמנא אפקרא לזרעם אינם נחשבים עמהם, וא"כ אברהם הוא הרוב בעולם.

ומה דכתיב ואגדלה שמך ופירש"י אודיע טבעך בעולם, הוא עפי"מ דאיתא במסכת יבמות (דף ע"ז), אמר ר' אליעזר בן יעקב, לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה במדינה אחרת, שמא יזדווגו זה לזה ונמצא אח נושא את אחותו עיי"ש, ונראה דלאו דווקא קאמר ראב"י, וה"ה אם הולך עם אשתו למדינה אחרת ויוליד שם, ויש לו כאן בנות או אם ואחות ושאר עריות, איכא למיחש חששא זו ואין ראוי לעשות כן דמאי שנא, ומה סברא יש לחלק ביניהם, ויתכן שהיה לאברהם ושרה כאן אחיות כמ"ש בקרא, והקב"ה צוה שילכו למדינה אחרת ושם יזכה לבנים, וקשה שלא יתכן לעשות כן שמא יזדווגו, דאפילו לבני נח אסורים עריות, אלו מאם לכו"ע, ואפילו מאב לר' אליעזר במסכת סנהדרין (דף נ"ח).

ולכן אמר לו הקב"ה שיודיע טבעו בעולם, עפי"מ דפריך שם הגמ' איני והא רב כי איקלע לדרדשיר מכריז ואמר מאן הוה ליומא (מי חפצה לינשא לימים שאתעבב כאן), וקשה איך נשא אשה במדינה אחרת מחששא הנ"ל, ומשני, שאני רבנן דפקיע שמייהו, פי' שיצא טבעם בעולם וזרעם מפורסם אחריהם וליכא למיחש לתקלה עיי"ש, וה"נ קאמר לו הקב"ה שמותר לו לילך למדינה אחרת שיודיע טבעו בעולם, וליכא למיחש לתקלה עכ"ד הבכור שור עיי"ש.

ולפי"ז י"ל, דלכן לא הלך נח ממקום למקום, דס"ל דכיון דרובם ככולם חטאו, ומעתה אם ילך ממקום למקום להוכיחם, אז לא יהיה דינו כקבוע, ויהא העולם נידון לפי רוב הרשעים, ומעתה גם הוא יתבטל כלפי רוב בני אדם החוטאים להיות נידון כמותם, ולכן ס"ל דמוטב שלא ילך ממקום למקום, ואז יהיה דינו כקבוע ובוזה הוי הנאה לעולם וכנ"ל.

ואיתא במדרש רבה (ויקרא ד-ו), א"ר אלעשא, גוי אחד שאל את ר' יהושע בן קרחה, כתיב בתורתכם אחרי רבים להטות, אנו מרובים מכם, מפני מה אין אתם משוין עמנו בעבו"ז עיי"ש, ובספר טיב לבב כתב לבטל טענת אומות העולם, דאיתא במדרש רבה שמות (פרשה ו-א), בשעה שעבר שלמה על לא ירבה לו נשים ולא ירבה לו סוסים וגו', עלתה יו"ד שבירבה וקטרגה עליו וכו', תני ר' שמעון בן יוחאי, ספר משנה תורה עלה ונשתטח לפני הקב"ה אמר לפניו וכו' הרי שלמה מבקש לעקור יו"ד ממני, אמר ליה הקב"ה שלמה ואלף כיוצא בו בטלין ודבר ממך אינו בטל עיי"ש, הרי דאות אחת מן התורה אינה בטלה אפילו באלף, ונודע דכל אחד מישראל יש לו אחיזה באות אחת מהתורה, וידוע מדורשי רשומות שאמרו דתיבת ישראל ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה, וא"כ כל אחד מס' רבוא נשמות ישראל הוא כנגד אות אחת מן התורה, ומעתה אין ממש בטענת האומות, כיון דבני ישראל אחוזים הם באותיות התורה אין שייך בהם ביטול עכ"ד.

ובספר שפת אמת לר' ישמעאל הכהן פרשת יתרו (דף מ"ה).  
כתב, דאי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם לא שייך לומר  
דיש ס' רבוא אותיות דווקא מכוונים לס' רבוא שורשי  
נשמות, דהרי יש תיבות יתירות לחנם כלשון בני אדם, רק אי  
ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם אז שפיר יש לומר  
דישראל ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה עכ"ד.

ואיתא במסכת תענית (דף ת:), ואמר ר' יוחנן, מאי דכתיב עשר  
תעשר, עשר בשביל שתתעשר, אשכחיה ר' יוחנן לינוקא  
דריש לקיש (בן אחותו של ר' יוחנן), אמר ליה אימא לי פסוקך, אמר  
ליה עשר תעשר, אמר ליה (ינוקא לר' יוחנן) ומאי עשר תעשר, אמר  
ליה עשר בשביל שתתעשר, אמר ליה מנא לך, אמר ליה זיל  
נסי, אמר ליה (ינוקא), ומי שרי לנסוייה להקב"ה והכתיב לא  
תנסו את ה', אמר ליה הכי אמר רבי הושעיא חוץ מזו,  
שנאמר הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף  
בביתו ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבקות אם לא אפתח לכם  
את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די, אמר  
ליה אי הוי מטי התם להאי פסוקא לא הוית צריכנא לך  
ולהושעיא רבך עיי"ש.

ובספר עין אליהו כתב דהמאמר הזה אומר דרשוני, דהלא  
כשרבי יוחנן בעצמו אמר הדרש עשר בשביל שתתעשר לא  
היה קשה לו כלום, רק כאשר הינוקא אמר לו הדרש עשר  
בשביל שתתעשר אז הקשה לו מנא לך, ואף שרשי"י פירש  
שהינוקא אמר לר' יוחנן מאי עשר תעשר, מן הסוגיא לא  
משמע כן, דמשמע דר' יוחנן אמר לינוקא.

וכתב לבאר, דאיתא במסכת ברכות (דף כ:), דרש רב עירא,  
זמנין אמר לה משמיה דר' אמי, וזמנין אמר לה משמיה  
דר' אסי, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע, כתוב  
בתורתך, אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד, והלא אתה  
נושא פנים לישראל, דכתיב ישא ה' פניו אליך, אמר להם,  
וכי לא אשא פנים לישראל, שכתבתי להם בתורה ואכלת  
ושבעת וברכת את ה' אלקיך, והם מדקדקים על עצמם עד  
כזית ועד כביצה [עד כזית לר"מ עד כביצה לר' יהודה, דתנן  
לקמן (דף מ"ה). עד כמה מזמנין, ר"מ אומר עד כזית, ר' יהודה  
אומר עד כביצה] עיי"ש, הרי חזינן שמחמת שנוהרין במצוה  
דרבנן אזי השכר גדול יותר.

ובמסכת יבמות (דף פ"א). פליגי ר' יוחנן ור"ל לגבי תרומה בזמן  
הזה, דר' יוחנן ס"ל שהוא מה"ת, ור"ל ס"ל שהוא מדרבנן  
עיי"ש, והנה המקרא ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבקות וגו',  
אמר מלאכי (שהיה אחר החורבן), ואם בימיו היה המעשר דאורייתא  
או דרשנן תליא בפלוגתת ר' יוחנן ור"ל הנ"ל.

ומעתה יבואר, דלדעת ר' יוחנן דס"ל דתרומה ומעשר בזמן  
הזה דאורייתא, א"כ בזמן מלאכי דאמר ובחנוני נא בזאת היה  
מעשר דאורייתא, ועכ"ז אמר ובחנוני נא בזאת, א"כ מוכרח  
דאף אם יקיים הך דאורייתא ג"כ יתעשר, ולכן ר' יוחנן בעצמו  
דריש עשר בשביל שתתעשר, אבל לר"ל דס"ל דתרומה ומעשר

בזמן הזה הוא דרבנן, א"כ אין ראיה דנאמר עשר בשביל  
שתתעשר, דאף מלאכי דאמר ובחנוני נא דוקא אם מקיים  
מצוות דרבנן, אבל אם יקיים דאורייתא אין ראיה שיתעשר  
מזה, והמקרא עשר תעשר נאמר דברה תורה כלשון בני אדם.

וא"כ יבואר, כשאמר לו הינוקא דר"ל שמן הסתם ס"ל כאביו  
דתרומה בזמן הזה דרבנן, ולכן שאלו מנא לך הא, והשיב לו  
הכי אמר רבי הושעיא וכו', דרבי הושעיא לא חילק ודרש דאף  
בדאורייתא אמרינן בחנוני נא, ולכן השיב לו אי הוה מטי התם  
להאי פסוקא לא הוות צריכנא לך ולרבי הושעיא רבך, דהוא  
אזיל לשיטתו דתרומה ומעשר בזמן הזה דאורייתא, א"כ  
מוכרח מן מלאכי דגם בדאורייתא אמרינן עשר בשביל  
שתתעשר עכ"ד, הרי דר' יוחנן ס"ל לא דברה תורה כלשון בני  
אדם, ור"ל ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם.

ומעתה מבואר, דריו"ח לשיטתו דס"ל לא דברה תורה כלשון  
בני אדם, ומעתה לא היה נח צריך לחוש שמא יתבטל ברוב  
החוטאים, ומעתה אין לו אמתלא על מה שלא הלך ממקום  
למקום להוכיח את בני דורו, ולכן דרש לגנאי דרך בדורותיו  
היה צדיק ולא בדורות אחרים, דהרי אברהם הלך ממקום  
למקום כמש"כ בבכור שור (שם), אבל ר"ל דס"ל דברה תורה  
כלשון בני אדם, ומה"ט חשש נח מלהיות נע ונד לילך  
ממקום למקום, דעיי"ז יתבטל ברוב החוטאים, ולכן אין עליו  
שום פגם, ולכן דרש לשבח ודו"ק.

ד) עוי"ל, דבספר בנין דוד (אות מ"ו) כתב דנח לא היה צדיק  
גמור, דנח חטא במה שלא הוכיח אנשי דורו שיעשו תשובה,  
דגם הוא חטא ועשה תשובה ונתקבלה תשובתו, כדאיתא  
במדרש תנחומא בפרשתן (סי"ט), ובגין שנמנע ולא הוכיחם בא  
מבול לעולם עיי"ש, ובספר ישמח משה פי' אלה תולדות נח  
רצ"ל דהמבול שהוזכר אחר כך בפרשה הוא הוליד שהוא היה  
הגורם, שהיה לו להתפלל ולבקש רחמים על דורו עיי"ש.

אך יש להעיר, לפי"מ דמבואר במדרש רבה (פרשה א"ג), דהוה  
אמר להון (נח אמר כן לבני דורו) רקים (שוי"ט שבעולם) אתם מניחים מי  
שקולו שובר ארזים, ומשתחוין לעץ יבש עיי"ש, מבואר מזה  
דהם עבדו ע"ז, ולפי"מ דנודע דעל חטא דע"ז לא מהני  
תשובה, לפי"ז לכאורה י"ל דנח לא חטא במה שלא עורר את  
העם לתשובה, די"ל דלכן נמנע מלהוכיחם, דס"ל כיון דעל  
חטא דע"ז לא מהני תשובה אין ענין להוכיחם.

ובספר פרדס יוסף (פרשת שמיי) עה"פ בני אהרן הנותרים, הביא  
מה ששמע מפ"ק של הגה"ק מאוסטראווצא זצ"ל, בטעם  
הדבר דלא מהני תשובה על חטא דעבודה זרה, עפמש"כ  
קמאי דהא דמהני תשובה הוא מטעם עשה דוחה ל"ת,  
וכדאיתא ביומא (דף פ"ו:). גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה,  
וכיון דקיי"ל אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש לכן גבי חטא  
דעבודה זרה שכביכול הרים יד כלפי מעלה בקדוש ונורא  
שמו יתברך, הו"ל כל"ת שבמקדש, ושוב אין עשה דוחה  
ל"ת שבמקדש, ולכן לא מהני תשובה על חטא דעבודה זרה.

ועד"ז ביאר מאמר הכתוב בתהלים (ק"א-ח) סמוכים לעד לעולם וגו' פדות שלח לעמו וגו' קדוש ונורא שמו, היינו סמוכים לעד לעולם מה שאנו דורשין סמוכין דכלאים בציצית דאמרינן עשה דוחה ל"ת עיין במסכת יבמות (דף ד), ולכן פדות שלח לעמו היינו שמועיל תשובה, אבל קדוש ונורא שמו היינו אם פגם בשם השם וחטא בע"ז לא מהני תשובה דהו"ל בחינת קדוש דהוא כל"ת שבמקדש עיי"ש.

והא דאמרינן דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, איתא בזבחים (דף ז"ג), ת"ר כל אשר יגע, יכול אפילו שלא בלע ת"ל בבשרה עד שיבלע בבשרה, יקדש להיות כמוה הא כיצד אם פסולה היא תפסל ואם כשרה היא תאכל כחמור שבה [ופירש"י (פסחים דף מ"ה). בשר חולין או שלמים שזמן אכילתו מרובה מחטאת ונגע בחטאת יקדש להיות כמוה, שאם פסולה היתה החטאת כגון פיגול או פסול אחר, תיפסל אף זו שבלעה ממנה, ואם כשרה היא, החטאת מהניא לבולעת הימנה לאסור באכילה אלא כחמור שבה כחומר החטאת שנבלע בה לפנים מן הקלעים ולזכרי כהונה וליום ולילה אחד].

ופריך ואמאי (תיפסל משום האי פורתא) וניתה עשה (דואכלו אותם דכשירה) ולידחי את ל"ת (דלא תאכל דפסולה), ומשני אמר רבא אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, שנאמר ועצם לא תשברו בו, ר"ש בן מנסיא אומר, אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח, אמאי ניתי עשה (דאכילה מוח דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה) ולידחי הל"ת (דועצם לא תשברו בו), אלא ש"מ אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש עיי"ש.

אך י"ל, דאיתא במסכת חגיגה (דף ט"ז), א"ר יוסי, סח לי אבא אלעזר, פעם אחת היה לנו עגל של זבחי שלמים והביאנוהו לעזרת נשים וסמכו עליו נשים, לא מפני שסמיכה בנשים אלא כדי לעשות נחת רוח לנשים, ואי ס"ד סמיכה בכל כחו בעינן, משום נחת רוח דנשים עבדינן עבודה בקדשים וכו' עיי"ש, וכתב בספר טורי אבן, אבל גבי מצות סמיכה אע"ג דהוי עבודה ל"ל בה דרחמנא שריא, (ועיין בשאג"א ס"ס ק"ו שכתב דמצוה סמיכה הו"ל כדומיא עשה דוחה ל"ת עיי"ש), והקשה ע"ז מסוגיא הנ"ל במסכת זבחים דמשני רבא אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, וקשה דמאי חזית דילפת מהא דשבירת עצם דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, נגמור מעשה דסמיכה דדוחה ל"ת דעבודה בקדשים דעשה דוחה ל"ת שבמקדש, וצ"ל דאה"נ איכא למיגמר מעשה דסמיכה דדוחה ל"ת, ואיכא למיגמר משבירת עצם דאין עשה דוחה ל"ת, ולכן כיון דכללא הוא דלקולא ולחומרא לחומרא מקשינן, לכן נקט רבא דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש עיי"ש.

והפמ"ג בפתיחה כוללת (ח"א אות י) כתב, דהא דקיי"ל דלחומרא מקשינן היינו משום דספד"א מה"ת לחומרא ומספק נקיש לחומרא ולא לקולא, וכ"כ בספר באר יעקב על השו"ע חידושי כללות (כלל מ"ה) שכתב, דלפ"מ ש"כ הריטב"א דלענין קרבן לא אמרינן לקולא וחומרא לחומרא מקשינן משום דשמא יביא חולין לעזרה, ומשמע דהא דלחומרא מקשינן הו"ל משום ספיא עיי"ש.

מבואר מזה, דאי ס"ל ספיא דאורייתא לחומרא, יליף משבירת עצם דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ומאן דס"ל ספיא דאורייתא לקולא יליף מסמיכה דעשה דוחה ל"ת שבמקדש, ועיין בספר בנין צבי על הסוגיא שחיטה כשרה בזר (אות ר).

ואיתא במסכת יומא (דף ע"ד) חצי שיעור, ר' יוחנן אמר אסור מן התורה, ריש לקיש אמר מותר מן התורה, ר' יוחנן אמר אסור מן התורה כיון דחזי לאיצטרופי איסורא קא אכיל, ריש לקיש אמר מותר מן התורה אכילה אמר רחמנא וליכא, איתיביה ר' יוחנן לר"ל, אין לי אלא כל שישנו בעונש ישנו באזהרה (גבי חלב קאי דעונשו ואזהרתו סמוכים זה לזה כל חלב שור וכשב ועו לא תאכלו הרי אזהרה וסמך ליה כי כל אוכל חלב מן הבמה וגו' ונכרתה הרי עונש אין לי שיהא מוזהר אלא על כשיעור שהוא עונש עליו כרת גבוי עונש לא כתיב כל אהלב אלא אוכל דכתיב כי כל אוכל חלב), כוי (שהוא ספק ואין בו כרת) וחצי שיעור (שאינו בעונש) הואיל ואינו בעונש יכול אינו באזהרה, תלמוד לומר כל חלב (לא תאכלו הכא כתיב כל אהלב כלומר אפילו כל שהוא), ומשני מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, הכי נמי מסתברא, דאי סלקא דעתך דאורייתא, כוי ספיא הוא, איצטריך קרא לאתויי ספיא (בתמיה אטו גבי שמיא ספיא הוא אי בהמה הוי אי חיה הוי) וכו' עיי"ש, והקשו מזה על הרמב"ם דס"ל דספיא דאורייתא מה"ת לקולא, א"כ שפיר איצטריך קרא לאתויי ספיא ומאי פריך.

ובספר אתון דאורייתא (כלל ה) כתב לתרץ, דהנה הא דלהרמב"ם ספד"א מותר מה"ת, משום דס"ל דהתורה לא דיברה רק מידיעת האדם, וכשכתבה לא תאכלו כל נבילה כיוונה בזה שאם תדע שהבשר הוא נבילה אז לא תאכלנו, וכשאינו יודע שהוא נבילה מזה לא דיברה התורה ולא אסרתו, (עיין בחו"ד סי' ק"ט), אך לכאורה הרי גם בספק יש לו ידיעה שהרי הוא יודע שיש להסתפק בו שמא נבילה היא. ע"כ נראה דדין ספד"א תלוי במחלוקת ריו"ח ור"ל במסכת כריתות (דף י"ח), תנו רבנן, אכל ספק חלב ונודע לו (ספק הוא), ספק חלב ונודע לו, רבי אומר, אומר אני, כשם שמביא חטאת על כל אחת ואחת (שאם יודע לו באחרונה שכולן ודאי חלב היו מביא חטאת על כל אחת ואחת ידיעות ספק שבינתיים מחלקות לחטאות דלא הוי העלם אחת), כך מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת (כל זמן שלא נודע לו ידיעה ודאית) וכו', אמר ריש לקיש כאן שנה רבי ידיעות ספק מחלקות לחטאות, ר' יוחנן אמר אין ידיעות ספק מחלקות לחטאות וכו' עיי"ש.

וי"ל דריו"ח דס"ל ידיעת ספק לאו שמה ידיעה טעמיה משום דס"ל דספד"א מותר מה"ת, ור"ל דס"ל דשמה ידיעה ס"ל דספק אסור מה"ת, ולכן הרמב"ם לטעמיה דפסק בהל' שגגות (פ"ח-ה"ח) דאין ידיעת ספק מחלקת לחטאות ידיעת ספק לאו שמה ידיעה, על כן שפיר פסק דספד"א מותר מה"ת, משא"כ הגמ' במסכת יומא קאי אליבא דר"ל, על כן שפיר קאמר דע"כ לא נטה ר"ל מסברתו דחצי שיעור מותר מה"ת מכח הברייתא הנ"ל, משום דר"ל לטעמיה היה לו ראייה דהברייתא כיוונה רק לאסמכתא בעלמא, דאל"כ כוי ספיא הוא וכי איצטריך קרא לאתויי ספיא, דל"ל לטעמיה הרי ספד"א אסור מה"ת עכ"ד עיי"ש.

עיי"ש, לפי"ז לא חטא נח במה שלא עורר העם לתשובה, דהא בבני נח לא מהני תשובה עיי"ש.

וכבר האריכו המפ', דאמאי עשה הקב"ה כן דרך לבני ישראל מהני תשובה, ולא לגויי הארץ, [ועיין בספר בני יששכר חודש סיון מאמר ב' (אות ה) שהביא כמה טעמים ע"ז].

ובהואיל משה (שנת תשע"ו אות י"ז) כתבנו, לפימ"ש"כ בספר ברית שלום פרשת כי תשא (דף נ"ט. מדפה"ס) לפרש מה שאומרים בתפילת אל מלך יושב על כסא רחמים וכו' מוחל עונות עמו מעביר ראשון ראשון וכו', דקיי"ל ביו"ד (סי' קל"ד סעיף א') דיין נסך שנתערב ביין של היתר אוסר בהנאה בכל שהוא, במה דברים אמורים כשהורק היין המותר על טיפה של יין נסך, אבל אם עירה יין נסך מצרצור קטן לתוך הבור של יין (היתר), אפילו עירה כל היום, ראשון ראשון בטל וכו' עיי"ש, וכיון דהקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו רוצה לזכות את בריותיו ולהרבות הזכיות על העונות, לכן כשרואה הקב"ה שהזכיות והעונות שוים ושקולים הם, נוטל כל הזכיות בכת אחת ונותן לתוך המדה, ואח"כ נותן לתוכו העונות אחת אחת, כדי שיהיה ראשון ראשון בטל, ויתהפכו העונות לזכיות שמתבטלים ברוב, וכדקיי"ל כל איסורין שבתורה חד בתרי בטל, וזהו הכונה מוחל עונות עמו, והאיך, על ידי מעביר ראשון ראשון ומבטלו עכ"ד.

ונודע מה שכתב הפרמ"ג (יו"ד סי' ס"ב מ"ז סק"א), ובשער התערובות (פ"א תקירה ג'), דבבן נח לא מהני ביטול ברוב, דאחרי רבים להטות בישראל נאמרה ולא בבן נח עיי"ש, ולפי"ז א"ש למה לא מהני תשובה לב"נ, כיון דכל הטעם דתשובה מהני הוא ע"י שהקב"ה מבטל העונות ברוב, וזה שייך רק בישראל דאזלינן בתר רוב, משא"כ בב"נ דלא אזלינן בתר רוב, ולא מהני ליה ביטול ברוב, גם תשובה לא מהני וזהו הטעם דלא מהני תשובה לב"נ.

אמנם בספר שו"ת ברית אברהם יור"ד (סי' כ"ד) כתב, דהא אי בבן נח מהני רוב או לא, תליא אי מה שאמרה תורה הלך אחר הרוב, היינו דגם אם יש רוב נשאר ספק, אלא שהתורה התירה לנו ספק זה מדין אחרי רבים להטות, [וכדעת הר"ש מפליזי המובא בשיטה מקובצת מסכת ב"מ (דף ו' גבי עשירי ודאי ולא עשירי ספק] דלפי"ז דוקא בישראל דגלי לן קרא אמרינן כן, משא"כ בבן נח דלא גלי קרא, הוי כמו כל ספק דאסור לכן נח, כמו שכתב בספר מלא הרועים (ערך ב"נ אות כ"ב), אבל אם נאמר כדעת הראשונים הסוברים דדין אחרי רבים להטות הוא דין ודאי, שהספק נתברר לנו ע"י הרוב, גם בב"נ אזלינן בתר רוב עכ"ד.

ובשו"ת נחלת יוסף (אות"ח סי' נ"ד אות י') כתב, דזה אי רוב הוא ודאי או לא, תליא אי ס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא או מה"ת לקולא, דנודע קושיית המפרשים למה צריך לכל הלימודים במסכת חולין (דף י"א). דאזלינן בתר רוב, הרי בלא"ה כל הספיקות מותרים (עיין בלב אריה שם).

ומעתה מבואר לנכון פלוגתת ריו"ח ור"ל בפירושא דקרא איש צדיק תמים היה בדורותיו, דריו"ח לשיטתו חצי שיעור אסור מה"ת, וס"ל ספיקא דאורייתא לקולא, ולפי"ז י"ל דלקולא ולחומרא לקולא מקשינן, וילפינן מעשה דסמיכה דדוחה ל"ת, דעשה דוחה ל"ת שבמקדש, ולפי"ז תשובה מהני אף על הג' עבירות החמורות, ולכן הו"ל פגם לנח על שלא הוכיח אנשי דורו, ולכן דרש לגנאי בדורותיו ולא בדורות אחרים, אבל ר"ל דס"ל חצי שיעור מותר מה"ת, וס"ל ספיקא דאורייתא לחומרא, וקולא ולחומרא לחומרא מקשינן, ויליף משבירת עצם דעשה אינו דוחה ל"ת שבמקדש, ולא מהני תשובה על חטא דע"ז, ולכן נמנע נח מלהוכיחם, ולכן דרש לשבח בדורותיו היה צדיק וכל שכן שאלו היה בדורות אחרים היה צדיק יותר ודו"ק.

\*\*\*

**אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים היה בדרתיו את האלקים התהלך נח:** ואיתא במדרש תנחומא, ילמדנו רבנו, על כמה עברות נשים מתות בשעת לידתן, כך שנו רבותינו על שלש עברות וכו' ושלשתן מה"ת וכו', ומה ראו נשים להצטות על שלש מצות האלו, אמר הקב"ה, אדה"ר תחלת בריותי היה ונצטוה על עץ הדעת, וכתוב בחוה ותרא האשה וגו' ותתן גם לאשה עמה ויאכל, וגרמה לו מיתה ושפכה את דמו, וכתוב בתורה שופך דם האדם באדם דמו ישפך, תשפוך דמה וכו' כדי שיתכפר לה על דם האדם ששפכה, מצות חלה מנין, היא טמאה חלתו של עולם וכו', הדלקת הנר מנין, היא כבתה נרו של אדם דכתיב נר ה' נשמת אדם לפיכך תשמור הדלקת הנר עכ"ל, וצ"ב שייכות הלכה זו לפרשתן.

ופירש"י ז"ל, יש מרבותינו דורשים אותו לשבח, כל שכן שאילו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר, ויש שדורשים אותו לגנאי לפי דורו היה צדיק ואילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום, ובמסכת סנהדרין (דף ק"ח) נקבו בשמות, ר' יוחנן אמר בדורותיו ולא בדורות אחרים, וריש לקיש אמר בדורותיו כל שכן בדורות אחרים עיי"ש, ורבים ראו כן תמהו להבין סברת מחלוקתם, דאמאי נימא לדרוש לגנאי אם נוכל לדרוש לשבח.

והנבס"ד, בהקדם לבאר בדרך דרוש, אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים היה בדרתיו את האלקים התהלך נח, דבספר בנין דוד (אות מ"ו) כתב דנח לא היה צדיק גמור, דנח חטא במה שלא הוכיח אנשי דורו שיעשו תשובה כדאיתא במדרש תנחומא, ובעבור שנמנע ולא הוכיחם בא מבול לעולם, אך אי נימא דבבני נח לא מהני תשובה, כדאיתא במדרש תנחומא (פרשת האזינו), דלעכו"ם לא מהני תשובה דכתיב ישא ה' פניו אליך, אליך נושא פנים כשהזורים בתשובה ולא לאומות העולם

ועכצ"ל דהרמב"ם דס"ל ספד"א מה"ת לקולא יסבור דבעינן לפסוק לילך אחר הרוב לומר דמותר בתורת ודאי, דהמיעוט כמאן דליתא דמי, ונפק"מ דסומכין על הרוב גם לכתחילה, ואפילו במקום שיכולין לברר, משא"כ הרשב"א דסובר ספד"א מה"ת לחומרא, ס"ל דרוב הוא ספק, ולכן בעינן לימוד דהולכין אחר הרוב דבל"ז היינו מחמירים דבספק מחמירין מדאורייתא עיי"ש.

ואיתא במכילתא פרשת בא (ט-כ) דילפינן תוספת שבת דכתיב זכור את יום השבת לקדשו, שמור את יום השבת לקדשו, זכור מלפניו ושמור מלאחריו, דזכור אתי לתוס' שבת כלומר זכרהו מלפניו עיי"ש.

אמנם מצינו במדרש רבה בראשית (פרשה ט-י"ד), ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, אמר ר' יודן זו שעה יתירה שמוסיפין מחול על קדש ובה נגמרה מלאכת העולם על כן כתיב הששי [נפרש"י ה"א יתירה להרבות שעה ראשונה, אחרונה ליום ששי ראשונה לשבת וכ"כ במתנות כהונה עיי"ש].

ובספר אור תורה פרשת בראשית (אות ט"ז) כתב להקשות, דלפי מה שכתב הר"ן במסכת ביצה (דף ט"ז. מדפי הרי"ף) דאם ספק דאורייתא לקולא סגי לעשות תוספת בין השמשות, דשמא בין השמשות יום, והוי תוספת עיי"ש, א"כ לפימש"כ הפרי מגדים דאף לפי שיטת הרשב"א במסכת קידושין (דף ע"ג.) דספק דאורייתא לחומרא, מ"מ ספק עשה לקולא, יקשה מה נפקא מינה בזה הפסוק דמרבי תוספת, דהא לא הוי רק עשה, וספיקא לקולא וסגי בבין השמשות, ואף אי לא נכתב קרא, ג"כ היה בין השמשות אסור, מטעם ספק שבת שהוא בלאו ולחומרא, ובע"כ צ"ל דדרשא זו דתוספת לא יצדק רק לפי דעת הרמב"ם דגם ספק לאו לקולא, והיה מותר בין השמשות, ורק מטעם תוספת אסור בין השמשות, על כן שפיר צריך קרא לתוספת, אבל לפי דעת הרשב"א על כרחך הששי אתיא לדרשא דתנאי התנה עכ"ד.

ובזה יבואר, איש צדיק תמים היה בדורותיו, ולכאורה הרי לא הוכיח את בני דורו שיעשו תשובה ואמאי הוא נקרא צדיק, ע"ז אמר הכתוב "את" האלקים התהלך נח, והיינו דס"ל דדרשינן את, ודרשינן מדכתיב זכור את יום השבת לתוס' שבת, ולא ילפינן מקרא דיום הששי, דס"ל ספיקא דאורייתא לחומרא, ולפי"ז רוב הוא ספק, ולא מהני תשובה לב"נ, ולכן לא הוכיחם ודו"ק.

\*

ואיתא במסכת יומא (דף ע"ד.) חצי שיעור, ר' יוחנן אמר אסור מן התורה, ריש לקיש אמר מותר מן התורה, ר' יוחנן אמר אסור מן התורה כיון דחזי לאיצטרופי איסורא קא אכיל, ריש לקיש אמר מותר מן התורה אכילה אמר רחמנא וליכא, איתיביה ר' יוחנן לר"ל, אין לי אלא כל שישנו בעונש ישנו באזהרה (גבי חלב קאי דעונשו ואזהרתו סמוכים זה לזה כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו

הרי אזהרה וסמך ליה כי כל אוכל חלב מן בהמה וגו' ונכרתה הרי עונש אין לי שיהא מזהר אלא הוראיל משה פרשת נח תשפ"ה דף ז

על שיעורו שהוא עונש עליו כרת דגבי עונש לא כתיב כל אהלב אלא אאוכל דכתיב כי כל אוכל חלב, כוי (שהוא ספק ואין בו כרת) וחצי שיעור (שאינו בעונש) הואיל ואינו בעונש יכול אינו באזהרה, תלמוד לומר כל חלב (לא תאכלו הכא כתיב כל אהלב כלומר אפילו כל שהוא), ומשני מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, הכי נמי מסתברא, דאי סלקא דעתך דאורייתא, כוי ספיקא הוא, איצטריך קרא לאתויי ספיקא (בתמיה אטו גבי שמיא ספיקא הוא אי בהמה הוי אי חיה הוי) וכו' עיי"ש, והקשו מזה על הרמב"ם דס"ל דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, א"כ שפיר איצטריך קרא לאתויי ספיקא ומאי פריך.

ובספר אתון דאורייתא (כלל ה') כתב לתרץ, דהנה הא דלהרמב"ם ספד"א מותר מה"ת, משום דס"ל דהתורה לא דיברה רק מידיעת האדם, וכשכתבה לא תאכלו כל נבילה כיוונה בזה שאם תדע שהבשר הוא נבילה אז לא תאכלנו, וכשאינו יודע שהוא נבילה מזה לא דיברה התורה ולא אסרתו, (עין בחו"ד סי' ק"י), אך לכאורה הרי גם בספק יש לו ידיעה שהרי הוא יודע שיש להסתפק בו שמא נבילה היא.

ע"כ נראה דדין ספד"א תלוי במחלוקת ריו"ח ור"ל במסכת כריתות (דף י"ח.), תנו רבנן, אכל ספק חלב ונודע לו (שספק הוא), ספק חלב ונודע לו, רבי אומר, אומר אני, כשם שמביא חטאת על כל אחת ואחת (שאם יודע לו באחרונה שכולן ודאי חלב היו מביא חטאת על כל אחת ואחת דידיעות ספק שבינתיים מחלקות לחטאות דלא הוי העלם אחת), כך מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת (כל זמן שלא נודע לו ידיעה ודאית) וכו', אמר ריש לקיש כאן שנה רבי ידיעות ספק מחלקות לחטאות, ר' יוחנן אמר אין ידיעות ספק מחלקות לחטאות וכו' עיי"ש.

וי"ל דריו"ח דס"ל ידיעת ספק לאו שמה ידיעה טעמיה משום דס"ל דספד"א מותר מה"ת, ור"ל דס"ל דשמה ידיעה ס"ל דספק אסור מה"ת, ולכן הרמב"ם לטעמיה דפסק בהל' שגגות (פ"ה-ה"ח) דאין ידיעת ספק מחלקת לחטאות דידיעת ספק לאו שמה ידיעה, על כן שפיר פסק דספד"א מותר מה"ת, משא"כ הגמ' ביומא קאי אליבא דר"ל, על כן שפיר קאמר דע"כ לא נטה ר"ל מסברתו דחצי שיעור מותר מה"ת מכח הברייתא הנ"ל, משום דר"ל לטעמיה היה לו ראייה דהברייתא כיוונה רק לאסמכתא בעלמא, דאל"כ כוי ספיקא הוא וכי איצטריך קרא לאתויי ספיקא, דלר"ל לטעמיה הרי ספד"א אסור מה"ת עכ"ד עיי"ש.

ומעתה מבואר, דריו"ח לשיטתו דס"ל חצי שיעור אסור, וספיקא דאורייתא לקולא, ולפי"ז רוב הוא ודאי, ואולינן בתר רוב בב"נ, ולפי"ז י"ל דגם בב"נ מהני תשובה, ולפי"ז חטא נח במה שלא עורר העם לתשובה, ולכן ס"ל בדורותיו ולא בדורות אחרים, משא"כ ר"ל לשיטתו דס"ל חצי שיעור מותר, וספיקא דאורייתא לחומרא, ולפי"ז רוב הוא ספק, ולפי"ז גבי בני נח לא מהני תשובה, ולא חטא נח במה שלא עורר העם לתשובה, ולכן ס"ל בדורותיו כל שכן בדורות אחרים ודו"ק.

\*

חלב טמאה וכקושיה האהל משה, משא"כ אי ס"ל דלא דרשינן את, שפיר י"ל דבכל מקום שתיה לאו אכילה היא.

ובספר ישמח משה (בפרשתן) הביא מה דאיתא במסכת שבת (דף ל"ב), דפריך הגמ', ומאי שנא בשעת לידתן, אמר רבא נפל תורא חדד לסכינא (נפל תורא לארץ שהוא עומד לשחיטה הכל אורמים חדרו לסכינא עד שלא יקום ויהא טורח להשליכו, כך, הואיל ואיתרע מולה מזומנת פורענותה לבא), אביי אמר, תפיש תירוס אמתא (תרבה פשעים השפחה) בחד מחטרא ליהוי (וכולן תלקה בחבטה אחת כלומר אשה עומדת ליסורי לידה על עונשה של חוה ומצרפין לה עונשין הרבה לאותו מלקות), רב חסדא אמר, שבקיה לרויאי דמנפשיה נפיל (לשכיור אינך צריך להפילו שהוא יפול מאליו, כך האשה עומדת לילד משנתעברה, והיא צריכה לבקש להקב"ה לפתוח רחמה, והוא נמנע והיא מתה אליה, כל הני משל הדיוט ניהו), מר עוקבא אמר, רעיא חגרא ועיזי ריהטן אבב חוטרא מילי ואבי דרי חושבנא (כשהיא באה לפני גדרות צאן שם הוא מדבר עמה להלקותה על פשעה, ואבי דרי לבית הדיר של צאן באין לחשבון, גדרות צאן מתרגמינן חוטרין דען כלומר האשה כשהיא בבראות, פעמים שזכויותיה תולין, ואין כח במקטרג להזכיר עונה, אבל משהגיע לפתח הסכנה וצריכה לנסים שם מזכירין עונותיה ומעשיה אם ראויה היא לנס או לא) עיי"ש, מבוואר מזה דטעמא דנשים מתות בלידתן משום דאז הוא שעת סכנה ואיתרע מולה.

וכתב היש"מ דלפי"ד התנחומא דלכן נתנו מצות האלו לנשים לתיקון חטא הקדמון, יש ליישב קושיה הגמרא מ"ש בשעת לידתן בפשיטות, דהא בחטא דאדה"ר נגזרה הגזירה בעצב תלדי בנים, ולכן אם לא עשתה האשה התיקון לחטא אדה"ר בקיום הנך מצוות, אז נתעורר עליה העונש דבעצב תלדי בנים, והגמרא דלא משני הכי צ"ל דלא ס"ל כהתנחומא דלכן ניתנו המצות האלו כדי לתקן חטא דאדה"ר, ולכן כתב רש"י טעם אחר דהנשים נצטוו באלו המצוות מפני שצרכי הבית תלויין בהן, כי לגמרא דידן א"א לומר כטעם התנחומא, דא"כ מאי מקשה מ"ש בשעת לידתן.

וכתב היש"מ דאיכא נפק"מ טובא בין הני שני טעמי, דלטעם הגמרא דאז הוי שעת סכנה ואיתרע מולה, אז י"ל דגם על שאר עבירות מתות בשעה זו ולא דוקא על הני ג', משא"כ לדעת התנחומא לא שייך העונש רק על הנך ג' עבירות בדוקא, שאם לא קיימם האשה מתעורר עליה הגזירה דבעצב תלדי בנים עיי"ש.

ובזה יבואר המדרש, דכיון דהך פלוגתא אי דרשינן לשבח או לגנאי תליא בזה, דאי ס"ל דדרשינן את, וילפינן תוס' שבת מקרא דזכור את יום השבת, ולא ילפינן מקרא דיום הששי, דס"ל ספיקא דאורייתא לחומרא, ולפי"ז ס"ל רוב הוא ספק, ולא אזלינן בתר רוב בב"נ, ולא מהני תשובה לב"נ, ולא חטא נח במה שלא עורר העם לתשובה, ולכן ס"ל בדורותיו כל שכן בדורות אחרים, משא"כ אי ס"ל דלא דרשינן את, וילפינן תוס' שבת מקרא דיום הששי, וע"כ דס"ל ספיקא דאורייתא לקולא, ולפי"ז רוב הוא ודאי, ואזלינן בתר רוב בב"נ, ולפי"ז י"ל דגם בב"נ מהני תשובה, ולפי"ז חטא נח במה שלא עורר העם לתשובה, ולכן ס"ל בדורותיו ולא בדורות אחרים.

ואיתא במדרש רבה (בראשית י"ט-ה), ותקח מפריו ותאכל, אמר ר' איבי סחטה ענבים ונתנה לו (דכתיב מפריו מדבר היוצא מן פריו וזהו תירוש) עיי"ש, ופי' היפה תואר שהיה סבור דלא נאסר לו רק הפרי עצמו אבל לא המשקה היוצא ממנו עיי"ש.

אמנם זה תליא אי ס"ל דשתיה הוא בכלל אכילה או לא, דהתורה אסרה רק אכילה כדכתיב ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכלו ממנו, ואי ס"ל דשתיה הוא בכלל אכילה אז גם שתיה אסור, משא"כ אי ס"ל דשתיה לא הוה בכלל אכילה.

ואיתא במסכת יומא (דף ע"ג), אמר ריש לקיש, מנין לשתיה שהיא בכלל אכילה, שנאמר ואכלת לפני ה' אלקיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך, תירוש חמרא הוא וקרי ליה ואכלת, ורב אחא בר יעקב יליף לה מדכתיב ונתתה הכסף בכל אשר תאווה נפשך בבקר ובצאן ביין ובשכר, שכר ויין שתיה הוא וקרייה רחמנא ואכלת עיי"ש.

והקשה בספר אהל משה עמ"ס חולין (דף ק"ב), דאיתא במסכת בכורות (דף ט'), גמל הנוול מן הפרה, טהור, דכתיב גמל טמא הוא (וסתם גמלים נולדים מן הגמלה וכתב הוא דמשמע) הוא טמא ואין טמא (גמל) הנוול מן הטהור (פרה) טמא אלא טהור, ר' שמעון ואמר גמל גמל שני פעמים (אחד בתורת כהנים ואחד במשנה תורה), אחד גמל הנוול מן הגמלה ואחד גמל הנוול מן הפרה, ורבנן האי גמל גמל מאי עבדי ליה, חד לאסור עצמו, וחד לאסור חלבה (של גמלה), ור' שמעון לאסור חלבו מנא ליה, נפקא ליה מאת הגמל (משמע את הטפל לגמל והיינו חלבו), ורבנן אתים לא דרשי, כדתניא שמעון העמסוני היה דורש כל את ואת שבתורה כיון שהגיע לאת ה' אלקיך תירא פירש (מכל דרשות שדרש דכל אתין באין לרבות וזה אין מה לרבות בו), עד שבא ר"ע ולימד את ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים.

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי, אלא מעתה טעמא דרבנן מגמל גמל, ור' שמעון מאת הגמל, הא לאו הכי הו"א חלב דבהמה טמאה שרי, מאי שנא מהא דתניא, הטמאים (אלה הטמאים לכם בכל השרץ היא תירא). לאסור צירן (שומן הדג) ורוטבן וקיפה שלהן (ריסוקי בשר וקפלוטות שבשולי קדיחה), ומשני, איצטריך, סד"א הואיל דבהמה טהורה נמי חידוש הוא, דאמר מר דם נעכר ונעשה חלב, וכיון דחידוש הוא (דמעיקרא הוה דם והאכלו בכרת והשתא מישתרי) בבהמה טמאה נמי לישתרי קמ"ל וכו' עיי"ש.

ומעתה קשה אמאי לא ילפינן מכאן דשתיה בכלל אכילה, דאי ס"ל דשתיה לאו בכלל אכילה, א"כ חלב טהור דמותרת ליכא חידוש, דמנ"ל לאסרה דגבי אבר מן החי ודם כתיב לא תאכל ואין חלב טהור בכלל, אלא ודאי דשתיה הוא בכלל אכילה, והוה שפיר בכלל אבר מן החי ודם אף דכתיב לא תאכל, ולכן הו"ל היתר דחלב חידוש עיי"ש.

ולפי"ז י"ל, דאי ס"ל דדרשינן את, א"כ ילפינן מכאן דבכל מקום שתיה בכלל אכילה, מדאיצטריך את הגמל לאסור חלב טמאה, דאי ס"ל דלאו בכלל אכילה הוא למ"ל קרא לאסור



ובזה נמי תליא אי איכא חטא עץ הדעת, דאי ס"ל דדרשינן את, וס"ל דשתיה הוא בכלל אכילה, ולפי"ז ליכא אמתלא לאדה"ר על מה שאכל מעץ הדעת, משא"כ אי ס"ל דלא דרשינן את, ושתיה לאו בכלל אכילה, ולפי"ז יש לו לאדה"ר אמתלא על מה שאכל מעץ הדעת, כיון דלא אכל רק שתה, ולא נאסרה לו רק אכילה, ולכן מספקא ליה להמדרש על כמה עבירות נשים מתות בשעת לידתן, אי ס"ל דהטעם הוא בשביל חטא דעה"ד ומתות בשביל ג' עבירות, או משום הא דמשני בגמרא ומתות אף בשביל שאר עבירות ודו"ק.

\*\*\*\*

**ויאמר אלקים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ:** ופירש"ל, לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל, ונתחבטו בזה המפ' שהרי אנשי דור המבול חטאו בע"ז ובג"ע, וכדכתיב ותשחת הארץ לפני האלקים וגו', ופירש"ל לשון ערוה ועבורת כוכבים, ומדוע דייקא על הגזל נחתם גזר דינם.

והנבס"ד, עפימש"כ בספר יושב אהלים (דף כ"ג.) לפרש הקרא בסוף פרשת בראשית, וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבת לבו רק רע כל היום, דאיתא בקידושין (דף מ"ב.) שליחות יד (בפיקרון) מאי היא, דתניא על כל דבר פשע, בית שמאי אומרים לחייב על המחשבה (או על הדיבור) כמעשה (שאם אמר או חשב לשלוח יד בפיקרון, הרי הוא ברשותו מאותה שעה ואילך, להתחייב בכל אונסין שיעלו בו, ואפילו הוי שומר חנם, שלא היה חייב עד עכשיו אלא בפשיעה), ובית הלל אומרים, אינו חייב עד שישלח בו יד, שנאמר אם לא שלח ידו במלאכת רעהו, אמרו ב"ש לב"ה והלא נאמר על כל דבר פשע, אמרו להם ב"ה לב"ש, והלא נאמר אם לא שלח ידו במלאכת רעהו, אמרו ב"ש לב"ה א"כ על כל דבר פשע למה לי, שיכול אין לי אלא הוא, (שנחייב באונסין בשליחות יד אלא בזמן ששלח בה יד הוא עצמו), אמר לעברו ולשלוחו מנין, תלמוד לומר על כל דבר פשע עיי"ש.

ואיתא במדרש רבה פ' נח (פרשה ל"א-ה) וז"ל, וכך היו אנשי המבול עושים, היה אחד מוציא קופתו מליאה תורמוסים והיה זה בא ונוטל פחות משוה פרוטה וזה בא ונוטל פחות משוה פרוטה, עד מקום שאינו יכול להוציאו ממנו בדין עיי"ש, והקשו המפ' דהא קיי"ל דבן נח נהרג על פחות משו"פ, ותירצו עפימש"כ הרב המגיד בריש ה' גזילה, דאף גזול כ"ש אסור, היינו דוקא דבר שמקפדין בו (שיקרא פחות משו"פ) למעוטי נוטל קיסם דאינו נכנס בסוג חצי שיעור, ולפי"ז אף דבן נח נהרג על פחות משוה פרוטה, מאחר שנמכרים מאה תרמוסין בפרוטה, אינו נכנס לגדר פחות משו"פ להתחייב מיתה עכ"ד, ולפי"ז קשה דאמאי נענשו, וכתב בש"ך עה"ת משום שעשו כולם בהסכמה אחת, והוי כמי ששלחו כל אחד שליח ושלוחו של אדם כמותו ויצטרף הכל לשו"פ, באופן דלב"ש קרא דכתיב על כל דבר פשע, לחייב על המחשבה כמעשה, ולב"ה על כל דבר פשע דאפילו אמר לשלוחו חייב.

ובזה יובן הקרא כמין חומר, וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ, והיינו דרכים גזולין זה מזה ובין כולם נעשית רעה רבה, אף שאין בה שוה פרוטה, מ"מ ע"י שנעשו כולם שלוחים זה לזה, מלאה הארץ חמס מפניהם, וגם זאת יתירה היתה בס, שכל יצר מחשבות

לבו רק רע כל היום, ולפי"ז ממנ"פ נענשו, דאי דרשינן לחייב את השליח, א"כ הרי בידם עון גזל שכולם נעשים שלוחים זה לזה, וגם אי דרשינן כב"ש לחייב על המחשבה, הרי אליבא דכו"ע יש בידם עון מחשבה רעה, שכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, ולכן אמר הקב"ה אמחה את האדם עכ"ד, ובחומת אנך (מהחיד"א) כתב, ותמלא הארץ חמס, הארץ עצמה היתה מליאה חמס, שאחד מפקיד כיסו אצל חבירו ואפרסמון, והיה הנפקד מניחם תחת הקרקע עם אוצרותיו, ומפקיד בא בלילה ולריח אפרסמון נוטל הכל עכ"ד.

אכן זה תלוי אי אמרינן בבן נח דיש שליח לדבר עבירה, כיון דבעצם גזלו דבר שאין בו שום שוויות, רק דכאן הוי שליחות כל אחד עבור רעהו לדבר עבירה, ואי אמרינן ישלד"ע בבן נח א"ש דאמאי נתחייבו דור המבול, דכל אחד נחשב כשליח לרעהו וחל השליחות אף דהוי דבר עבירה ולכן נתחייבו.

ובהואיל משה שנת תשע"ו (את פ"ג) כתבנו דזה אי בב"נ אמרינן יש שליח לדבר עבירה תליא במה שנחלקו קמאי בשורש דין אין שליח לדבר עבירה, דאיתא במסכת קידושין (דף מ"ב.) דלכן אמרינן אין שליח לדבר עבירה, משום דאמרינן דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין עיי"ש, והסמ"ע בחו"מ (סי' קפ"ב סק"ב) כתב לפרש דהיינו משום דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין יכול המשלח לומר סברתי שלא ישמע לי לעשותו ולכן אין המשלח חייב עיי"ש, אך בהמשך הגמ' איתא דמשו"ה אמרינן אין שליח לדבר עבירה, משום דמעילה ושליחות יד הוי שני כתובים הבאים כאחד וכל שני כתובין הבאים כאחד אין מלמדין עיי"ש.

ופריך הגמ' מהא דתניא שליח שלא עשה שליחותו שליח מעל, עשה שליחותו בעל הבית מעל, כי עשה שליחותו דבעל הבית בעל הבית מיהא מעל, אמאי נימא אין שליח לדבר עבירה, והקשו התוס' (ד"ה אמאי מעל), דעל כרחך מיירי בשוגג דאי במזיד ליכא מעילה, א"כ מאי פריך דנימא אין שליח לדבר עבירה, הרי בכה"ג דהוי שוגג לא שייך לומר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין כיון שהוא שוגג, ותירצו דמיירי שאחר כך נזכר השליח עיי"ש, ומשמע מדברי התוס' דס"ל דהטעם דאמרינן אין שליח לדבר עבירה משום דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, ולא משום גזיה"כ גרידא, דמשו"ה בשוגג אמרינן ישלד"ע, וכן משמע מדברי התוס' במסכת ב"ק (דף נ"ג.) ד"ה אלא, דעיקר הטעם הוא משום דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין.

אבל הריטב"א במסכת קידושין (שם) אהא דקאמר הגמ' דאין שליח לדבר עבירה משום דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין כתב וז"ל, פירוש טעמא קאמרינן שהוא כן על הרוב, מיהו דינא דאורייתא הוא כדלקמן, ואפילו היכא דליתיה להאי טעמא כגון שהוא שוגג וכיוצא בזה וכו', והיינו דאקשינן אהא דתניא שליח שעשה שליחותו בעל הבית מעל ואמאי נימא אין שליח לדבר עבירה, והא התם דהוי שליח שוגג ואפי"ה פרכינן דנימא אין שליח לדבר עבירה, ואע"ג דלא שייך לומר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין עכ"ל, מוכח מזה דהריטב"א ס"ל דהא דאמרינן אין שליח לדבר עבירה הוא מגזירת הכתוב, ואפילו במקום דלא שייך הטעם דברי הרב וכו' מ"מ בכל גווני ליכא שליחות לדבר עבירה.

וכתבו המפרשים (עיין בבני יששכר לשבת אות מ"ט) הטעם דלב"נ לא מהני תשובה, דלכאורה קשה האיך מהני תשובה, הלא הקב"ה הוא מלך, וקיי"ל במסכת קידושין (דף ל"ב:) דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, אך כיון דבני ישראל נקראו בנים למקום, ואב שמחל על כבודו כבודו מחול, ולכן מהני תשובה רק לבני ישראל הנקראים בנים למקום והקב"ה הוא אבינו, משא"כ העכו"ם שהם קרוים עבדים והקב"ה נקרא גם מלך לא מהני תשובה עכ"ד.

ובהגש"פ בית אברהם (פסקא אדיר במלוכה) כתב לתרץ קושיא הני"ל דהיאך מהני תשובה כיון דקיי"ל דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, דיי"ל דהא דאמרינן דמלך אין כבודו מחול, משום דכתיב שום תשים עליך מלך, שתהא אימתן עליך כדאיתא בקידושין (דף ל"ב:), ואם ימחל ויוותר על כבודו שוב לא תהא אימתו מוטלת על הבריות, אך כ"ז שייך רק במלך בשר ודם, משא"כ במלך מלכי המלכים הקב"ה, אדרבה ואדרבה דייקא עיי"ז שהקב"ה טוב וסלח למודים ועוזבים ושבים אליו בכך אימתו מוטלת ביותר, וכנודע דברי העקרים (מאמר ד' פכ"ו) לפרש הפסוק כי עמך הסליחה למען תורא, דלכאורה אינו מגיע להאדם עונש על חטאו כי היצה"ר בוער בקרבו וכאנוס הוא, אך יען שהקב"ה מקבל השבים אליו ואין לך אדם שאין לו שעה לשוב, ואם עם כל זה אינו שב בתשובה אזי מגיע לו העונש על החטא שלא עשה תשובה, ואם לא היה הקב"ה מקבל שבים לא היה שום מורא להאדם מהעונש על חטאו, דהא לא מגיע לו עונש דכאנוס הוא, וזה פירושו כי עמך הסליחה שהקב"ה מקבל שבים לסלוח להם, למען תורא שיהיה להאדם עיי"ז יראת העונש עכ"ד.

ובספר ראש דוד (פרשת אחרי) כתב, דהא דאמרינן דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, וילפינן לה מדכתיב שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך, היינו משום דדרשינן טעמא דקרא עיי"ש, ולפי"ז אי ס"ל דדרשינן טעמא דקרא י"ל דתשובה מועיל אף דהקב"ה נקרא מלך, ולפי"ז י"ל דתשובה מהני אף לב"נ, משא"כ אי ס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, אז ע"כ הטעם דמהני תשובה משום דבני ישראל קרוים בנים למקום, ואב שמחל על כבודו כבודו מחול, ולפי"ז לא מהני תשובה לב"נ.

ומעתה יבואר, דהנה על חטא ג"ע וע"ז לא היה נענשים דאפשר בתשובה, אבל כיון שחטאו בגזל בזה גילוי דעתם שלא מהני להם תשובה, ומעתה בהכרח שיענשו על חטאתם שחטאו בג"ע וע"ז, דכיון שחטאו בגזל דסברו שאין בכך איסור דאף שהלכו בחבורה אחת לא נחשב כשליח, דגם בכך נח אמרינן אין שליח לדבר עבירה, דאף דלדידהו לא שייך הטעם דברי התלמיד ודברי הרב מי שומעין, עכ"ז אמרינן בב"נ אין שליח לדבר עבירה, דלא דרשינן טעמא דקרא, ואז ע"כ הטעם דמהני תשובה משום דבני ישראל קרוים בנים למקום, ואב שמחל על כבודו כבודו מחול, ולפי"ז לא מהני תשובה לב"נ, וזהו מה שכתב רשיו"ל שלא נחתם דינם אלא על הגזל ודו"ק.

להערות: [hoilmoshe@gmail.com](mailto:hoilmoshe@gmail.com)

ועיין בש"ך חו"מ (סי' שמ"ח סק"ו) שכתב וז"ל, ואין לומר דהיינו טעמא דאין שליח לדבר עבירה משום דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין וכדאיתא במסכת קידושין (סו), וכשהשליח שוגג לא שייך האי טעמא, דמ"מ שייך האי טעמא כיון דלא היה השליח מחוייב בדבר לעשות היה לו לחוש שמא יש עבירה בדבר ודברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, ועוי"ל, דהא דאמרינן בש"ס טעמא דאין שליח לדבר עבירה משום דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין היינו מעיקרא דס"ד דמסברא קיי"ל דאין שליח לדבר עבירה, אבל לבתר דמסיק משום דהוי מעילה ושליחות יד או טביחה ב' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדן, א"כ אפילו בלא טעמא דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, שפיר ילפינן מהא דאיצטריך רחמנא למיכתב שני כתובים דיש שליח לדבר עבירה, שמע מינה דבעלמא אין שליח לדבר עבירה, וגזירת הכתוב הוא, וכה"ג איתא טובא בתלמוד דב' כתובים הבאים כאחד אין מלמדן אפילו ליכא טעמא בהכי בעלמא ודו"ק עכ"ד הש"ך.

ובשו"ת חתם סופר חאו"ח (סי' פ"ד) ד"ה אך כתב וז"ל, ולענ"ד דבדיני ב"נ אי נעשו שליח אין חילוק בין דבר עבירה בעבירה שלהם ובין שארי שליחות, דבישראל גלי קרא ב' כתובים הבאים כאחד מעילה וטביחה ולא בב"נ, כי טעם דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין אינו עיקר, אלא גזירת הכתוב הוא מטעם שני כתובים כמו שהעלה הש"ך, וא"כ בב"נ לא שייך זה עכ"ל, מבואר מזה דאי אמרינן דטעמא דאין שליח לדבר עבירה הוא מכא סברא דאמרינן דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, אז הדין נותן דגם בב"נ אמרינן אין שליח לדבר עבירה, דהרי לפי האי סברא אין מקום לחלק בין ישראל לב"נ, ורק למה דס"ל להש"ך דהא דאין שליח לדבר עבירה הוא גזירת הכתוב אז יש לחלק בין ישראל לב"נ.

ובשו"ת נודע ביהודה קמא חלק אבהע"ז (סי' ע"ח) כתב בתו"ד וז"ל, דאי מדינא דאורייתא אין שליח לדבר עבירה מקראי ילפינן וקיי"ל כרבנן במס' ב"מ (קט"ו) דלא דרשינן טעמא דקרא להוציא דבר מכללו ואין הטעם משום דברי מי שומעין שנחלק מחמת כך וכו' עיי"ש, מבואר מזה דאי ס"ל דרשינן טעמא דקרא אז י"ל דטעמא דאין שליח לדבר עבירה הוא משום דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ואז י"ל דגם בב"נ אמרינן אין שליח לדבר עבירה, משא"כ אי ס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא אז אמרינן דטעמא דאין שליח לדבר עבירה הוא גזירת הכתוב, ובב"נ אמרינן יש שליח לדבר עבירה.

ואיתא במדרש תנחומא פרשת האזינו (אות ד), כתיב בפרשת נשא (פרשה ו' כ"ו) ישא ה' פניו אליך, וכתיב בפרשת עקב (פרשה ו' י"ז) אשר לא ישא פנים, עושה תשובה נושא לו פנים, יכול לכל, תלמוד לומר אליך, אליך ולא לאומות העולם עיי"ש.

וכבר האריכו המפ', דאמאי עשה הקב"ה כן דרק לבני ישראל מהני תשובה, ולא לגויי הארץ, [ועיין בספר בני יששכר חודש סיון מאמר ב' (אות ה) שהביא כמה טעמים ע"ז].